

Sjónarmið

Stoðan á Landssjúkrahúsinum í brúkara- og starvsfólkahøpi

»Same procedure every year« á Landssjúkrahúsinum? - ella verður jólamadurin fyrr á fótum í ár?

Guð forlái mær, men nú byrjar tann árligi, afturvendandi gysarin aftur á Landssjúkrahúsinum, hesu ferð bara eitt sindur fyrr á árinum, frá sjúklingar í jólagávu frá politiskum og harav fysisitngarligum myndugleikum hava fingið tvingulsflýting, tvungna útskriving ella annað tilíkt jólagóðgæti og starvsfólk í sínum lagi hópu uppsagnir, sum so hokus pokus, snipp, snapp, snude elegant eru vorðnar tiknar aftur sjálfvan litla- ella jólaaftan. Jú, víst er jólamadurin til, og so blivu tað eisini tey árinu rættuliga jól «i de små, kære hjem». Trúði satt at siga, at slíkur formur fyri tortur og niðring var farin tíð hjá fólki fjart av landi skotin.

Hvussu slíkur afturvendandi ágangur virkar inn á sjúklingar, næstrafólk, persónalið og sínámillum klimaði alt, nýtist hvørki serligt við ella hugflog at ímynda sær, men tað tykist, sum at »the show must go on«, og at stýrandi aftur sleppa at sýna, hvar skapið skal standa, og hvør ið hevur hvønn í síni hulu hond.

Tað er samstundis hugvekjandi at líta aftur á, at tann av øllum, sum í sínum orðabráski á tingi seinru árinu hevur hólvað Landssjúkrahúsið og tess starvsfólk mest av um somu tíð uppá seg hevur verið nógv størsti atkvøðuslúkur millum føroyingar seinastu 20 árinu.

Hugsandi orsøkir til afturvendandi trupulleikarnar

Hví hendir so hetta, og hví hevur higartil ikki eydnast at loysa trupulleikarnar vandan.

1. Tað kann vera, tí at Landssjúkrahúsinum er álát ella sjálvst hevur áttikið sær alsamt fleiri uppgávur og tænastur, uttan at neyðugar játtanir samstundis hava fylgt við. Sjúkur kunnu jú fjólgast, samstundis sum hond verður tikið um sjúkur, sum áður eru farnar aftur við borðinum.

2. Fólk liva yvirhøvar longri, og við aldrinum fylgja vanligja sjúkur við bæði til líkamis og sálar. Fólkasamansetingin broytist, og eru fleiri stórir árgangir av eldri fólki, til dømis krígsárgangirnir ávegis inn í eldrahópin, samstundis sum fólk í besta aldri, 60- og 70-ára árgangirnir eru lutfalsliga færri og enná lutfalsliga nógv flutt burtur.

Gomul og veik og harvið

ofta sjúklig, sum við tógvið stríð hava bygt upp hetta vælfærdarsamfelag, tey eiga at fáa trygt lívskvøld, men tað gerst altoy ikki gratis fyri tann burðar- og vinnuføra partin av fólkinum.

3. Og so eru tað tey meiri tilvildarligu umskiftini, sum kunnu órógvna roknskapartøl og seta frá háir í skallan á fólki, sum tykjast øllum hava starað seg blind uppá kunstin at dividera og mangan líta síggja skógin fyri berum trøum.

Nøkur hugsad, men lýsandi dømi, sum hvørt mansbarn átti at fata

Sum er, er røktarpeningurin nokkso oyramerkur, byttur út á hvørja deild ella sjúkrahúseind sær, men hvør sigur, at ein sjúkrahúseind er eitt maskinarí, sum koyrir við fóstum, ásettum snúningum dag út og dag inn og orkubúkið haretir stóðugt ella sum eitt strandferðsluskip ella ein bygdaleiðsbussur í heilt fastlagdari rutu, har tað frammanundan nokk ber til at leggja rættuliga neyvt upp fyri mann- og oljuútveislur?

Guð forbjóði tí, men hugsar ein sær, at onkur umfatandi ólúka og/ella umfarsjúka skuldi komið fyri, so vildi tað vera og virðiliga sprongt eina og hvørja partentliga figgjarætlan, snøggaða til á tryggum skrivarabórði við logiskum teldum og øðrum tøkniðilgum ínskrámmi. Orðning muss sein!

Ja, men hava tit á Landssjúkrahúsinum veruliga nakrar óvantaðar arbeiðsbyrðar og harav figgjararvir í at vísa á? Nei, ikki altíð alment, og í aðrar mátar er arbeiðið á einum sjúkrahúsi jú bundið at tagnarskyldu, og kunnu starvsfólk tiskil ikki fara út at skilta við óvantaðum peningakrevjandi arbeiðsbyrðum, og forholdini eru jú frammanundan í alvæleysa små.

Men, lat meg taka bara eitt eittans dømi av egnum arbeiðsplássi uttan at bróta tagnarskyldu.

Sálarsjúkur versna og batna og kunnu koma fyri í tórnum, sum krevir eykarøkt her og nú, og sum tað er trupult at leggja upp fyri frammanundan við figgjarætlan, sum partu skal haldast.

Lat okkum tí dømis siga, at tað í røktini á eini deild starvast fast 5 fólk á hvørjari vakt á 8 tímar. Tað gevur í døgndrift íalt 15 starvsfólk. Hugsu vit okkum nú til, at ein sjúklingur gerst so ring-

ur, at hann/hon má festast, kanska í fleiri dagar ella lutvíst í vikuvís, so býður sinnissjúkralógini í tilíkuðum føri heilt greitt, at (eyka) starvsfólk skal sita hjá sjúklinginum **alla tíðina**, sum vil siga 3 eyka dagsverk pr. samdøgur til bara henda eina sjúkling, og so kemur tað enná ikki so sjáldan fyri, at tað gerst neyðugt at festa ella hava annað serligt fyrilit við fleiri sjúklingum um somu tíð.

Sostatt átti hvørt mansbarn at skilt at tað meira enn so kann henda, at tað gerst neyðugt at dupla og kanska fleirdupla starvsfólkatalið eina tíð av ávum, sum eingin er harri yvir, og verður slíkt ikki framt til stuttleika, men eina og aleina tí at sjúkling, umstøðurnar og harav lógin krevja tað. Og eg ivist ikki í, at slíkar óvantaðar eykaútreiðslur eru neyðugar eisini á deildum við illa líkamssjúkum fólki, ella har umfarsjúkur kunnu taka seg upp.

Sjúkrahúsið skal í hvussu er nøkta bráðfingistørv á røkt og viðgerð og roynir at gera tað forsvarliga, men tað kann altoy lýta ta frammanundan lögdu figgjarætlan, sum í politikaranna eygum tykist vera vorðin heilag kúgv.

Hvat kann gerast

Sjálur meti og hendan eina trupulleikan onkursvegna botna í manglandi innliti ella forstálisi. Tað er alsamt vorðið alt ov langt millum skipara og kokk, samstundis sum kokkarnir (starvsfólk og innanhýsis leiðandi) enn ikki hava megnað nógv væl at gera peningajáttandi politikarum greitt, at skal sjúkrahúsvirkinum verða álát eina altíð tøkla, forsvarliga tænastu, samstundis sum tað alsamt fær álát fleiri og fleir uppgávur, so kostar tað bæði pening og manning, og bæði skulu fylgja við øktum arbeiðsbyrðum.

Ikki tí at Landssjúkrahúsið av lógtingsfiggjarlógini skal hava ein blankokekk at brúka til forgdottbennandi, men eina líðiliga brúksjáttan enn higartil í hvørt fall til frammanundan ikki vantaðar eykaútreiðslur, spíðsbelegningar, teknisk brek, niðurslitið persónali sovel sum materieli og onnur serlig fyrilit. Áður hava lutfalsliga heilt smáar peningaupphæddir verið nógv mikið til at fáa alt upp at kóka og enná fingið tingið upp.

Ikki fyri at samanbera, tí ólíkir stovnar og upphæddir

kunnu ikki samanberast, og sjálur havi eg bert lítið figgjariskil, men einaferð umsat eg í yvir 20 ár ein pinkustovn undir landinum, sum hevði lógarásettar arbeiðsuppgávur, t.v.s. at brúka- og samfelagstørvurin skuldi avgreiðast. Arbeiðsuppgávurnar skuldu variera nógv frá ári til ár, samstundis sum fóst frammanundan mett upphædd var til taks yvir figgjarlógina.

Onkur virkisár var talan um uppá seg munandi yvirtrekk, og tá kom sjálvsagt landsgrannskoðanin straks upp í leikin, men kortini var altíð besta forstálisi og eykajáttan fingin av tí heilt einfaldu orsøk, at man kundi skalprógva eykaútreiðslurnar við øktum arbeiðskrøvum. Og afturfyri bar so onnur ár til at bera lutfalsliga munandi upphæddir aftur í landskassan, tey árinu tá minni var at gera. Har var roynt at húsat upp á gamlan máta sum í einum vanligum húsarhaldi.

Skipanin bygd í sínum miniformati á sínámillum álit um reiðilígeit, og sjálvst Landssjúkrahúsið er hópin meira komplicerað og við heilt øðrum tølum, so átti tað onkursvegna at borið til at vundið fatan fyri hjá játtandi politiskum myndugleikum um, at óvantaðar eykaútreiðslur skulu játtast uttan tað sum higartil árligi afturvendandi og lítið mannsfólkliga balladuna fram ímóti ársenda ella jótum.

Manningartrot og arbeiðsviðurskifti

Og meðan vit eru við manningarspurningin, hava so játtandi politikarar hugsad um, hvussu tað kann ávirka starvsfólk, og teirra arbeiðsføri at virka undir slíkum áhaldandi trýsti og so trøngum og persónliga ótryggum viðurskiftum, sum leingi hava verið, og man tað ikki eisini ávirka bæði sjúklingar og næstingir teirra skeiva vegin og enn víðari í óneyðugan mun belasta aðrar skyldar heilsu- og almennar stovnar, kommunulæknar, heimarøkt, skúla- og almennaverk?

Seinru árinu hevur tað víst seg at verið alsamt truplari og truplari at útvega manning til eitt nú Landssjúkrahúsið, tñsheldur fáa starvsfólk at stóðast. Alt hevur sína orsøk, og fyri læknanna viðkomandi hevur einamest verið nevnt, at Føroyar fyri slíkar skal vera alt ov lítið tillokkandi í vísindahøpi, at tað skulu vera ov fáir granskingar- og eftir-

útbúgvingarmøguleikar.

Hatta er nokk ein partur, men als ikki allur sannleikin, sjálvi arbeiðsviðurskiftini, til dømis løn, umstøður og trygd ikki fyrst heilt í lagi, so kemur móguligur granskingarhugur als ikki uppá tal.

Trygg og rímlig arbeiðsviðurskifti er greitt tað mest fundamentala í tí persónliga tilknýtinum til eitt arbeiðspláss.

Og so skulu vit eisini minnst til, at fyri ikki so fá starvsfólk er **sjálvt dagsarbeiðið og arbeiðsávirkin** nógv mikið til egin nøgdsemi og virðing manna millum. Fyri ikki at seta nakran núlivandi slóðbrótara og arbeiðsárn eftir, skal eg bert lova mær at minna á farnar urmælingar innan sovel heilsu- og skúla- og forsorgarverk, har fáur ger teimum arbeiðsávirkið eftir, og tiskil vælaverk, tykist hava við teimum nógv mikið eisini til seinri gótt eftirmæli og virðing millum manna.

Tiskil gerst á Landssjúkrahúsinum neyðugt við fyrst og fremst góðum og stabulum arbeiðsumstøðum, sum gívið fer at virka gagnligt aftur á bæði sjúklingar, næstrafólk og samfelagið alt.

Latið starvsfólk fáa náðir at gera tað arbeiðið, tey hava lært seg og veruliga duga til: Tað er bæði synd og skomm at plága læknar og onnur á sínum øki væl útbúgvir, dugnalig og virkin fakfólk við **høpleysum umsitingarligum uppgávum**, sum tey ikki hava lært, tñsheldur tíma ella duga til.

Men tað kostar altoy, og »riget fates penge«. Her er tað, at eg áður millum annað í blaðgrein sjálvan valdagin í ár havi mælt til eitt aðalorðaskifti á tingi, so væl sum í pressuni um heilsu- og almennapolitikk.

Føroyska samfelagið má og skal gera upp við seg sjálvt, hvat tað á heilsu- og

almannakøinum hevur ráð til og ikki, vil hava og ikki, hvussu og hvat móguliga skal takast fram um annað, uttan neyðvendigvis at draga orðaskiftið niður á eitt stóði, har tunlar/vegir ella ítróttarhallir verða settar skarpt upp ímóti heilsu- og almannakøinum, skúlanum, barna- og ellisforsorgini o.s.fr.

Halda politikarar borgaranna og veljaranna vegna framvegis fast við áhaldandi skerjingar á Landssjúkrahúsinum, so skulu somu politikarar um somu tíð út at fortelja sínum veljarum heilt greitt, hvørjar tænastur samstundis skulu minka og/ella takast heilt burtur, og hvør røkt og hvør viðgerð skal fara niður um markið fyri forsvarlígeit, alt annað er beinleiðis óreiðiligt. Tað verður frá ávisari politikarari síðu javnan júkað upp í saman um, at heilsu- og sosialverkið skal lagast til føroyskt (les vinnilívsins) orkuføri. Gaman í, men so skulu tit eisini lýsa spurningin heilt ífókliligt fyri fólki.

Og ávegis ætlanum fyri einum frælsum og sjálvstøðugum Føroyum, so kundi tað longu nú verið uppá pláss at fingið somu politikarar at melda heilt klárt út við, um tað tá verður talan um eitt samhaldslegt, sjálvstøðugt »fólkaheimið Føroyar« ella eitt supernationalt innantómt skal, tñsheldur Rúnssival, har tað verður »nakað hjá nøkrum at fá« og so restin má skjøtta sær sjálvum sum frægast.

Men, men nú í allarevstu stund - sjálur havi eg áður mett sjóvarfallið vera farið - so røktist fyri, at tað er rívað fyri eygunum á núverandi ábyrgdarhavandi landsstýrisskúlinu í heilsu- og almennamálum og øðrum við, og vónandi fer tað at eydnast at skapa nógv frægt politiskt forstálisi fyri at kunna varðveita heilsu- og almennaverkið á einum mannsfólkum stóði fyri tað vælfærdarsamfelag, sum vit so fegin á nógvum øðrum økjum vilja teljast millum.

25.8.1998
Eyður Joensen,
psykologur
sjúkrahúsværksins